

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kumpulainen, Kaisu; Luonila, Mervi; Kattilakoski, Mari

Title: Kulttuuri yhteisöresilienssin ja kestävän kansalaisyhteiskunnan rakentajana

Year: 2024

Version: Published version

Copyright: © Maa- ja metsätalousministeriö

Rights: CC BY-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Kumpulainen, K., Luonila, M., & Kattilakoski, M. (2024). Kulttuuri yhteisöresilienssin ja kestävän kansalaisyhteiskunnan rakentajana. In M. Kattilakoski, K. Kervinen, V. Harilahti-Juola, & T. Lukkari (Eds.), *Polkuja tulevaisuuden kansalaistoimintaan : näkökulmia osallisuuden ja kansalaistoiminnan vahvistamiseen maaseuduilla* (pp. 77-88). Maa- ja metsätalousministeriö. MMM:n julkaisuja, 2024:25. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-741-9>

5.4 Kulttuuri yhteisöresilienssin ja kestävän kansalaisyhteiskunnan rakentajana

Kaisu Kumpulainen, Mervi Luonila ja Mari Kattilakoski

Yhteisöllisellä kansalaistoiminnalla on suomalaisessa yhteiskunnassa pitkät ja vahvat perinteet (Ruuskanen ym. 2020, 25–27). Erilaiset yhdistykset ja yhteisöt ovat tärkeä voimavara sekä demokratiaa ja hyvinvointia tuottava ja ylläpitävä yhteiskunnallisen elämän kenttä. Kuitenkin puhuttaessa esimerkiksi demokratiasta tai yhteiskunnan turvallisuudesta, keskustelut painottuvat usein rakenteellisiin tekijöihin ja vastaavasti kansalaistoiminnan rooli näiden tavoitteiden edistämisessä jää usein varjoon. Erilaisten sosiaalisten verkostojen ja yhteisöjen kautta organisoituvat ja toimivat kansalaiset ovat kuitenkin yhteiskunnan kestävyyttä ja elävää demokratiaa ylläpitävä ja kehittävä voima.

Tällä artikkelilla haluamme nostaa esiin kansalaistoiminnan ja erityisesti tähän kiinnittyvän kulttuurin merkitystä yhteisöjen ja lopulta myös yhteiskunnan resilienssin vahvistajana. Määrittelemme kulttuurin laajasti ihmisten sisäisistä arvoista ja merkityksistä, erilaisista ilmentymistä ja toiminnasta koostuviksi merkitysjärjestelmiksi (Hannerz 1992, 3; Kumpulainen 2016). Kulttuuri voidaan nähdä tekijänä, joka yhdistää ihmisiä ja toimii yhteisöllisen toiminnan liimana (Kumpulainen 2016).

Aluksi avaamme, mitä yhteisöresilienssi tarkoittaa kansalaistoiminnan näkökulmasta. Mitä tarkoittaa, että paikalliset ja vapaaehtoisuuteen perustuvat yhteisöt ovat resilienttejä eli muutosjoustavia yhteiskunnallisia toimijoita. Tämän jälkeen siirrymme tarkastelemaan, miten yhteisöt ja kulttuuri ovat keskeinen osa demokraattista yhteiskuntaa. Lopuksi esitämme näkemyksiä siitä, mikä on kansalaistoimintaan kytkeytyvän kulttuurin rooli kestävässä kehityksessä.

Yhteisöresilienssi kansalaistoiminnan näkökulmasta

Kansalaistoiminta perustuu yhteisölliseen toimintaan. Kansalaiset vaikuttavat ja toimivat yleensä osana jotakin ryhmää, jonka jäsenet jakavat keskenään samat tavoitteet, arvot ja arvostukset tai mielenkiinnon kohteet. Yhteisöjen toimintaa ja elinvoimaisuutta voidaan tarkastella resilienssin käsitteen avulla.

Resilienssin käsitettä käytetään eri yhteyksissä kuvaamaan eri tasoisia muutosjoustavuuteen liittyviä ilmiöitä. Voidaan puhua esimerkiksi yhteiskunnan, yhteisöjen tai yksilöiden resilienssistä. Yhteisöresilienssillä voidaan viitata niin

isojen kuin pienten yhteisöjen muutosjoustavuuteen (Hyvönen ym. 2019). Kansalaisyhteiskunnan ja paikallisuuden kontekstissa kyse on jälkimmäisestä eli pienistä yhteisöistä kuten kylä-, asukas- ja kaupunginosayhdistyksistä tai erilaisista järjestäytyneistä tai ei-rekisteröityneistä ryhmistä, jotka toimivat paikallisella tasolla. Kaupungeissa puhutaan DIY-urbanismista, neljännessä sektorista ja kaupunki-aktivismista (Mäenpää & Faehle 2021), maaseudulla taas yhteisölähtöisestä kehittämisestä ja kylätoiminnasta (Kumpulainen 2018). Erilaisten asukas- ja kyläyhdistysten lisäksi on myös monia muita yhteisöjä, joiden toiminnalla on huomattavia paikallisia vaikutuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi ympäristönsuojeluun, liikuntaan ja urheiluun tai luovaan toimintaan ja tapahtumien tuotantoon keskittyvät kolmannen ja neljännen sektorin toimijat.

Jotta voidaan määritellä yhteisöresilienssiä, pitää ymmärtää yhteisöjen luonnetta. Jälkimoderneille yhteisöille on tyypillistä sitoutumisen ohuus, väliaikaisuus ja erilaisten yhteisöjen päällekkäisyys ja limittäisyys (Delanty 2003). Toisaalta rekisteröityjen yhdistysten määrässä ei ole tapahtunut Suomessa 2000-luvulla merkittäviä muutoksia. Yksittäisten ihmisten yhdistysjäsenyyksien määrä on jopa kasvanut, mutta yhdistystoiminnan luonne on muuttunut. Kiinnostus yhdistysten luottamustehtäviä ja erityisesti poliittista yhdistystoimintaa kohtaan on hiipunut ja vastaavasti erilaisten elämäntapa- ja elämäntyyliyhdistysten suosio kasvanut. (Ruuskanen ym. 2020, 27–28.) Suomalainen kansalaisyhteiskunta on siis edelleen voimissaan ja kansalaisilla on halua osallistua ja vaikuttaa itseään ja omaa elinympäristöään koskeviin asioihin, mutta osallistumisen ja sitoutumisen tavat ovat erilaisia kuin aikaisemmin. Mikäli halutaan tukea kansalaisten aktiivisuutta ja yhteisöllistä toimintaa, täytyy ymmärtää miten nykypäivän yhteisöt rakentuvat ja toimivat.

Yhteisöjen merkittävin piirre on kuuluminen (belonging). Kuuluminen tarkoittaa sekä symbolista yhteenkuuluvuuden tunnetta että ihmisten välistä kommunikatiota. (Delanty 2003, 4.) Paikallisissa yhteisöissä kuuluminen tarkoittaa myös paikkaan kuulumista ja paikkaan liittyviä tunnesiteitä (Kumpulainen 2018). Kuulumiseen liittyy myös osallisuuden kokemus. Yhteisöjen resilienssi pohjautuu samoihin rakennuspalikoihin kuin itse yhteisöjenkin. Resilienttien yhteisöjen toiminnassa on myös strategisuutta eli tietoista kehittämis- ja tulevaisuusorientaatiota (Kattilakoski & Rantamäki 2020). Yhteisö ei toimi pelkästään tässä hetkessä, vaan tulevaisuusorientaatiolla pyritään huolehtimaan myös tulevien haasteiden selättämisestä.

Yhteisöresilienssiä ei voida ohjata ylhäältäpäin vaan se rakentuu ihmisten ja yhteisöjen jokapäiväisissä käytännöissä ja keskinäisessä vuorovaikutuksessa (Luonila ym. 2023). Se ei myöskään tarkoita pelkästään yhteisön kykyä ja vahvuutta sopeutua erilaisiin muutoksiin ja uhkiin, vaan myös aktiivista ja strategista

toimijuutta muuttuvissa olosuhteissa. Yksinkertaistettuna resilientti yhteisö on aktiivinen yhteisö, jossa sitoudutaan toimintaan kohti yhteisiä tavoitteita (kuten kylän elinvoimaisuuden säilyttäminen).

Kuvio 2. Yhteisöresilienssin ominaisuudet

Mitä enemmän yhteisössä on aktiivisia jäseniä, sitä resilientimpi se on. Myös toimijoiden heterogeenisuus, eli mitä enemmän osallistujissa on eri väestöryhmien edustajia, vahvistaa resilienssiä (Hyvönen ym. 2019). Toisaalta tähän liittyy myös haasteita, kuten miten yhdistää erilaiset näkökulmat ja arvostukset. Tämän vuoksi kommunikaatio onkin keskeistä yhteisöresilienssin muodostumiselle sen luoden edellytyksiä muotoilla yhteisesti jaettuja tavoitteita tai visiota. Suomessa on kehitetty viime aikoina myös erilaisia menetelmiä, joilla voidaan lisätä erilaisten ryhmien välistä dialogisuutta myös silloin kun näkemykset vaihtelevat. Esimerkki tällaisesta on Sitran kehittämä erätaukomenetelmä.

Aktiivisten osallistujien vähäinen määrä ja uusien toimijoiden mukaan saaminen on kuitenkin yleinen haaste erilaisissa paikallisissa yhteisöissä, kuten kyläyhdistyksissä (Kumpulainen 2012). Tällöin korostuu erilaisten yhteisöllisten matalan kynnyksen toimintojen, kuten kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminnan sekä erilaisten yhteisten tapahtumien merkitys yhteisöresilienssin vahvistajana. Vapaaehtoisuuteen perustuvassa toiminnassa sitoutuminen perustuu yksilöiden arvomaailmaan eli siihen,

että toiminta nähdään itselle mielekkäänä ja merkityksellisenä (Kumpulainen 2016). Kulttuuri tuottaa luontevasti näitä merkityksiä ja luo yhteyksiä yhteisön muihin jäseniin.

Yhteisön ja yhteisöresilienssin rakentumisessa korostuu kulttuurin keskeinen rooli. Ihmisiä yhdistävän kiinnostuksen kohteet ja kuulumisen tunne ovat kulttuurisia elementtejä, jaettuja arvostuksia ja merkityksiä (Siivonen 2008; Hannerz 1992, 3; Williams 1982, 208–209). Paikallisesti toimivissa tai paikkoihin liittyvissä yhteisöissä (esimerkiksi kaupunginosa- ja kyläyhdistykset tai sosiaalisen median ryhmät) paikkaan sitovat tekijät ovat vahvasti kulttuurisia: jaettua identiteettiä, kokemuksia, arvostuksia, kulttuuriperintöä ja historiaa. Yhteisöresilienssin strateginen ulottuvuus edellyttää puolestaan sitoutumista paikan ja/tai yhteisön tulevaisuuden rakentamiseen.

Kulttuuri ja yhteisöt demokratian rakentajina

Yhdistyksissä, yhteisöissä ja erilaisissa ryhmissä tapahtuva omaehtoinen kansalais-toiminta on demokraattisen yhteiskunnan tärkeä kivijalka. Edustuksellinen demokratia, kuten äänestäminen ja puoluepoliittinen toiminta, on vain pieni osa kenttää, jolla kansalaiset pyrkivät vaikuttamaan demokratian ylläpitoon ja yhteiskunnan kehittämiseen, tai saamaan aikaan yhteiskunnallista muutosta. Mitä enemmän demokratiaa tarkastellaan ruohonjuuritasolta eli kansalaisten jokapäiväisen toiminnan näkökulmasta, sitä keskeisempään rooliin nousee ihmisten omaan arkeen ja elinympäristöön kiinnittyvä kansalaistoiminta.

Kansalaistoimintaa tarkastellaan yleensä rekisteröityneen yhdistystoiminnan kautta. Kansalaistoimintaa tapahtuu kuitenkin merkittävässä määrin myös järjestötoiminnan ulkopuolella ja nykyään puhutaankin paljon myös ns. neljännessä sektorista erityisesti kaupunkeihin kiinnittyvänä uutena kansalaisaktiivisuuden muotona. Mäenpää ja Faehlen (2021) mukaan ”kaupungeissa kytee uusi demokratia”, kun erityisesti digitalisaatio luo mahdollisuuksia uudenlaiseen sosiaalisen median kautta järjestäytyvään aktivismiin ja itseorganisoituvien verkostojen rakentamiseen. Neljännen sektorin toimintaa ilmentää muun muassa erilaiset kaupunkilaisten aloitteesta nousevat paikalliset tapahtumat sekä uudenlaiset jakamis- ja alustatalouden muodot kuten REKO-renkaat, ravintolapäivät sekä asunnon tai auton vertaisvuokraus (Mäenpää & Faehnle 2021, 202). Näistä voidaan puhua toimintana myös joukkoistamisen tai vertaistuotannon käsitteiden alla. Neljännen sektorin toiminnan idealle ja kuvatuille käsitteille yhteistä on erilaisten kollektiivisten tuotanto- ja jakelumallien ja toimintatapojen kehittyminen, joissa hyödynnetään yhteisön jäsenten osaamista yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi (esim. Halonen 2014; myös Mäenpää ym. 2016).

Vaikka neljännen sektorin toimintaa sanoitetaan vahvasti kaupunkiaktivismiin muodoksi, on tällä vahvat perinteet ja toisaalta uudet muodot myös maaseutu-kontekstissa. Maaseudulla neljännen sektorin perinteistä toimintaa ilmentävät ennen kaikkea naapuriapu sekä kylien talkooperinne. Maaseudulla neljäs sektori toimii monella tavoin kolmannen sektorin ”kyljessä”, ja näitä onkin osin vaikea erottaa toisistaan. Maaseudun neljännen sektorin toiminta eroaa kuitenkin luonteeltaan kaupunkiaktivismista, ainakin osittain. Myös maaseudulla neljännen sektorin toiminnassa hyödynnetään sosiaalisen median kanavia ja jakamistalouden muotoja, mutta vastoin kaupunkiaktivismia toiminta kiinnittyy useammin yhteisöllisesti tunnistettuihin hyvinvointivajeisiin kuten palvelujen, liikkumisen ja turvallisuuden kysymyksiin. (Kattilakoski ym. 2022.) Tällaisia neljännen sektorin muotoja ovat muun muassa kyyti- ja asiointiapu, naapuriapu sekä kylien pelastusryhmät.

Toisaalta myös maaseudulla erilaisten tapahtumien järjestäminen ja maaseutukulttuurin vaaliminen vetävät puoleensa uusia vapaamuotoisesti organisoituvia toimijaryhmiä. Maaseudulla järjestettävissä tapahtumissa, kuten sadonkorjuujuhliissa tai festivaaleissa, keskeistä roolia näyttölee kaupungeissa järjestettävien tapahtumien tapaan ennen kaikkea yhteinen tahtotila järjestää kokoontumisia, nostaa esiin ja juhlistaa yhteisiä arvoja, perinteitä sekä elämäntapaa ja -tyyliä (Falassi, 1987; Luonila, 2016). Kokoontumisten ja tapahtumien yhteisöllinen tuotantotapa on itsessään yhteisöjen kulttuurin ilmentymä, ja samanaikaisesti yhteisöllisyyden ja osallistuvan demokratian rakennusaine.

Kulttuurin eri muotoihin kiinnittyvä kansalaistoiminta toteuttaa ja ruokkii parhaimmillaan myös kansalaisyhteiskunnan ihanteita (Eskelinen & Lundbom 2022). Demokraattinen yhteiskunta edellyttää toimivan päätöksenteon ohella myös keskustelun foorumeita ja moniäänisyyttä. Esittävän kulttuurin erilaiset muodot ja ihmisiä yhteen kokoavat tapahtumat luovat luontevia areenoita itseilmaisuuksiin ja julkiseen keskusteluun. Kansalaisyhteiskunnan tärkeänä tehtävänä on toimia myös politiikan vahtikoirana ja tarvittaessa hätäjarruna. Ihmisten organisoituessa ajamaan tai ilmentämään tärkeäksi katsomiaan päämääriä ja asioita, nostavat he samalla esille myös yhteiskunnan mahdollisia kipupisteitä. Kansalaistoiminta edistää myös jo itsessään aktiivista ja osallistuvaa kansalaisuutta. Se kytkee yksilöitä ympäröivään yhteiskuntaan ja kasvattaa heistä aktiivisen osallisuuden kautta kriittisiä kansalaisia toimimaan demokratian omanatuntona. Kulttuurin ja taiteen mahdollisuudet demokratian, kansalaisten hyvinvoinnin ja kansalaisyhteiskunnan edistämässä on tunnistettu suomalaisissa politiikkatoimissa aina 1960-luvulta alkaen. Taiteen ja kulttuurin rooli on koettu tärkeänä hyvinvointivaltion rakentamisessa ja kulttuuripolitiikalla on pyritty edistämään demokratiaa ja kansalaisten osallisuutta. Sen sijaan, että politiikkatoimissa olisi keskitytty yksinomaan taide- ja

taiteilijapolitiikkaan, on tavoitteeksi asetettu kaikkien kansalaisten mahdollisuus tulla osaksi kulttuuritoimintaa luomalla Suomeen valtion ja kuntien tuottamia julkisia kulttuuripalveluita (Kangas, 1999, 159–162.)

Tällä hetkellä opetus- ja kulttuuriministeriö linjaa strategiassaan, että *”kulttuuristen oikeuksien toteutuminen ja ihmisten osallisuus lähiyhteisöihinsä ja koko yhteiskuntaan lisää osallistumista kulttuuriin, mikä puolestaan vahvistaa demokratiaa”* (OKM 2017, 16). Strategiassa kulttuurin vaikutusten nähdään säteilevän laajasti yhteiskuntaan ja ihmisten hyvinvointiin. Kulttuuripolitiikan yhdeksi tavoitteeksi asetetaan, että Suomessa tuetaan luovan, demokraattisen ja menestyvän yhteiskunnan kehittymistä tukemalla kansalaisyhteiskuntaa ja yhteiskunnan demokraattista kehitystä (OKM 2017, 42).

Osallistumisella voidaan viitata myös yksittäisten kansalaisten ja paikallisyhteisöjen osallistumiseen erilaisten yhteiskunnallisten palveluprosessien kehitystyöhön (Kattilakoski 2022). Osallistuminen voi siis olla joko yksilöllistä tai kollektiivista (Matthies, 2013). Siisiäinen (2010) kuvaa osallistumismuotojen olevan moninaisia käsittäen esimerkiksi talkoot, sosiaalisen median erilaiset muodot, kulutusboikotit tai muut kulutukseen liittyvät mielenilmaukset, kansalaisaloitteet, vaalit, yhteiskunnalliset liikkeet tai yhdistys- ja järjestötoiminnan. Edellä kuvatusti myös yhteisöllisen toiminnan, kuten kulttuuritapahtumien järjestäminen on konkreettinen ja kansalaisten arjessa vaikuttava osallistumisen muoto (Matthies 2013; Virolainen 2015; ks. myös Luonila ym., 2020).

Kulttuurin roolia yhteiskunnallisen osallistumisen rakentamisessa voi tarkastella myös syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta. Erilaiset kulttuuriin ja vapaa-aikaan liittyvät toiminnat ovat usein niitä pienen askeleen osallistumisia, joilla esimerkiksi yksinäisiä tai syrjäytymisvaarassa olevia ihmisiä saadaan motivoitua osallistumaan yhteisölliseen toimintaan. Esimerkiksi nuorten kohdalla kulttuuriin osallistumisen kautta pystytään vahvistamaan yhteiskunnallista osallistumista laajemminkin. Lisäksi kulttuuri on tärkeä itseilmaisun väylä, mikä taas lisää itsetuottamusta ja sitä kautta myös hyvinvointia. (Kumpulainen & Husu 2020.) Kulttuuri yhdistää ihmisiä sekä positiivisessa että negatiivisessa mielessä. Esimerkiksi jengikulttuureissa rap-musiikki toimii keskeisenä identiteetin ja yhteisöllisyyden rakentajana (Woods 2021). Kulttuurin merkitystä kuulumisen ja kommunikaation välineenä ja rakentajana voi myös viedä eri ryhmiä etäämmälle toisistaan.

Kulttuuri kestävän siirtymän edistäjänä

Paikallisiin yhteisöihin kiinnittyvä aktiivinen kansalaistoiminta on siis merkittävä paikallinen ja yhteiskunnallinen resurssi ja muutosvoima. Kansalaistoiminnan voidaan katsoa muodostavan sillan yhteiskunnan jäsenten ja poliittisyhteiskunnallisen järjestelmän välille ja näin kansalaistoiminnan kautta voidaan paikallistaa järjestelmän puutteita ja tunnistaa tarvittavia korjausliikkeitä (Eskelinen & Lundbom 2022.). Kansalaistoiminnalla voidaan vauhdittaa muutosprosesseja, kuten kestävyysmurrosta, sekä toimia ei toivottua politiikkaa korjaavana vastademokratiana protestin ja tekemisen demokratian kautta (Rosanvallon 2008; Kattilakoski 2022).

Kestävän kehityksen tavoitteet ja vaatimukset ovat vahvistuneet sekä kansainvälisissä että kansallisissa ja alueellisissa keskusteluissa. Ei puhuta enää pelkästään kestävyysmurroksen edistämisestä, vaan kestävyysmurroksen ja vihreän siirtymän toteuttamisesta. Ei siis riitä, että edistetään hieman vihreitä arvoja, vaan eri sektoreiden toiminnan on sopeuduttava kunnianhimoisiin tavoitteisiin ilmastomuutoksen ja luontokadon pysäyttämiseksi. Tämä vaikuttaa myös kansalaisyhteiskunnan toimijoihin. Esimerkiksi erilaiset järjestöjen avustukset ja hankerahoitus ovat yhä tiukemmin sidottuja kestävän kehityksen tavoitteisiin.

Kestävyysmurrosta edistettäessä tärkeässä roolissa ovat aktiiviset ja muutosjoustavat eli resilientit yhteisöt ja niiden jokapäiväinen toiminta. Suomessa on lukuisia asukas- ja kyläyhdistyksiä sekä muita aktiivisia yhdistyksiä ja toimijaryhmiä, jotka pyrkivät vaikuttamaan toiminnallaan asuin- ja toimintaympäristönsä kehitykseen. Osa jo toteuttaa kestävyysmurrosta kehittämällä erilaisia kestäviä ratkaisuja esimerkiksi paikalliseen energiantuotantoon tai jakamistalouteen.

Sekä poliittisissa tavoitteissa että tieteellisissä keskusteluissa oikeudenmukaisuuteen liittyvät kysymykset on nostettu keskeisiksi, esimerkiksi tasa-arvoon, hyvinvointiin ja sosiaalisiin oikeuksiin liittyvät tavoitteet. Koska yhteisöt ovat niitä, joiden kautta kansalaiset kuuluvat, osallistuvat, kommunikoivat ja vaikuttavat, myös vihreän siirtymän oikeudenmukaisuuden toteutumisen näkökulmasta niiden rooli on keskeinen. Resilientit yhteisöt eivät vain sopeudu ylhäältä asetettuihin kestävyystavoitteisiin, vaan osallistuvat muutoksen suunnan määrittelyyn.

Kestävyysmurroksen oikeudenmukaisuus tarkoittaa paikallisyhteisöjen näkökulmasta sitä, että niiden on päästävä itse määrittelemään murroksen sisältöjä jokapäiväisten arjen käytäntöjensä lähtökohdista. Metropolialueilla ja maaseudulla asuvien ihmisten näkemykset murroksen toteuttamisen tavoista voivat erota huomattavasti. Kaupungeissa on keskeistä esimerkiksi yksityisautoilun

vähentäminen, kun taas maaseudulla se on edelleen välttämätöntä. Maaseudulla kestävyysmurrosta voidaan toteuttaa sen sijaan vahvistamalla kiertotaloutta sekä energia- ja ruokaomavaraisuutta. Sekä kaupunki- että maaseutupolitiikassa on sisäistetty kestävän kehityksen tavoitteet ja pyritään erilaisten ohjelmien ja hankkeiden avulla ohjaamaan paikallista toimintaa kestävämpään suuntaan.

Maaseutualueilla kestävyysmurrosta ja kestävää elämäntapaa edistetään myös maaseutupoliittisen verkostotyön kautta. Verkostomaisen toiminnan tavoitteena on nostaa esiin maaseudun mahdollisuuksia ja uusia innovaatioita kestäväan elämäntapaan. Kestävän kehityksen viikko -verkostohanke nostaa esiin maaseudun edelläkävijöitä ja pyrkii innostamaan paikallisia yhdistyksiä, kuntia ja yrityksiä sekä etenkin nuoria tuomaan esiin käytännön kestävyystekoja maakunnallisten tapahtumien kautta. Suomen Kylät ry toimii verkostohankkeen yhteistyökumppanina ja tuo toimintaan laajan verkoston kyläyhdistyksiä ympäri maata. Useat maakunnalliset ja paikalliset kyläyhdistykset ovat mukana toteuttamassa Kestävän kehityksen viikkoa nostaen esille kylissä tehtävää käytännön työtä ja samalla vahvistaen maaseudun kansalaisyhteiskuntatoimijoiden näkyvyyttä ja osallisuutta kestävyyssiirtymässä. (Kestävän kehityksen viikko – maaseutu edelläkävijänä -verkostohanke, maaseutupolitiikka.fi.)

Parhailaan on käynnissä myös Ympäristöministeriön koordinoima Kestävä kaupunki -ohjelma. Sen tarkoituksena on edistää kaupunkien ja kuntien kestävää kehitystä käytännön kaupunkikehittämisen ja strategisen johtamisen tasolla. Ohjelman tavoitteeksi on asetettu kestävän kehityksen toteutuminen kaupunkien ja kuntien kaikessa toiminnassa. Ohjelma on kumppanuuslähtöinen ja tavoitteita toteutetaan valtion, kaupunkien ja kuntien yhteistyönä. Sen mahdollistamana toteutetaan esimerkiksi erilaisia vähähiilisyys- tai sosiaaliseen kestävyysliittymiä projekteja, joissa julkishallinnollisten tahojen kumppaneina ovat erilaiset yhdistykset ja paikallisyhteisöt. Esimerkiksi Yhteisöllistä vertikaaliviljelyä -projektissa on kehitetty kestäviä ja yhteisöllisiä kaupunkiasumisen mahdollisuuksia luomalla kaupunkitiloja, joissa asukkaat voivat viettää aikaa yhdessä viljelysten parissa. (Kestävä kaupunki, 2023.)

On hyvä tunnistaa maaseudun ja kaupunkiympäristön erityisyydet kestävyysmurroksen toteuttamisessa. Toisaalta on tärkeää, ettei rakenneta vastakkainasetteluja maaseutu- ja kaupunkialueiden kehittämisessä. Molemmilla alueilla aktiiviset yhteisöt sekä kansalaistoimijoiden ja julkisen sektorin yhteistyö ovat avainasemassa, jos halutaan että toiminnalla on vahvaa vaikuttavuutta. Erilaiset kulttuuritoiminnot ja -yhteisöt ovat usein myös keskeisessä asemassa kestävien alueiden, kyläyhteisöjen ja kaupunkien kehittämisessä (Jeannotte & Duxbury, 2015; Kyrönviita & Wallin 2022). Esimerkiksi erilaiset ympäristönsuojeluun liittyvät

tapahtumat kokoavat ihmisiä yhteen ja rakentavat jaettua ymmärrystä ja tahtotilaa paikalliseen toimintaan. Kulttuuri on toiminnassa ja tapahtumissa usein se kiva juttu, joka yhdistää ja houkuttelee ihmisiä paikalle. Koska kestävyystalkoisiin osallistuminen edellyttää yksilöiden omaa motivaatiota ja vapaaehtoista yhteisölliseen toimintaan osallistumista, on tärkeää, että ymmärretään millä tätä motivaatiota voidaan herättää.

Lopuksi

Yhteisöresilienssi ja kulttuurin merkitys muutosjoustavuuden kehittämisessä ja kehittämisessä sekä käynnissä olevissa kehityssuunnissa, kuten kestävän kehityksen keskusteluissa, ansaitsevat enemmän huomiota yhteiskunnan eri politiikkasektoreilla. Hallinnossa ja päätöksenteossa tulisi tunnistaa ja tukea enemmän sellaista yhteisöllistä ja kulttuurista toimintaa, joka vahvistaa aktiivista kansalaisyhteiskuntaa ja edistää oikeudenmukaista kestävyysmurrosta.

Kansalaisyhteiskunnalle ja yhteisöille sanoitetaan entistä enemmän yhteiskunnallista vastuuta ikääntyvän hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitämiseksi. Olisi tärkeää kuitenkin muistaa, että vapaaehtoistoiminnan ytimenä on, että osallistujilla on kivaa ja toiminta koetaan mielekkääksi. Ihmiset eivät sitoudu erilaisiin ryhmiin enää samoin kuin ennen ja vapaa-ajalla halutaan tehdä asioita, jotka tuovat virkistystä ja vastapainoa työelämän haasteille. Tämä heijastuu kansalaistoimintaan muun muassa siten, että kiinnostus virallisiin luottamustehtäviin on vähentynyt.

Jotta aktiivisuutta ja yhteisöllisyyttä voidaan tukea, täytyy ymmärtää nykyisen kansalaistoiminnan luonnetta. Mikä saa ihmiset liikkeelle? Yksi tärkeä vastaus on yhteisöjen rakentumisen peruselementtien eli kommunikaation ja kuulumisen tunteen tarve. Keskeistä on näiden tukeminen ja vahvistaminen. Erilaiset tapahtumat ja paikallisen kulttuurin vaaliminen ovat tässä tärkeässä roolissa. Jos halutaan vahvistaa kansalaistoimintaa ja yhteisöjen aktiivisuutta, on kulttuurin rooli keskeinen. Kulttuuri on ollut historiallisesti yhteisöjen kehityksen perusta (ks. esim. UNESCO, 2012; 2016; 2021). Se on toimintaa, joka tarjoaa mahdollisuuksia omaehtoiseen ja mielekkääseen yhteisölliseen toimintaan, ja mahdollistaa osallisuuden kokemusta yhteisöissä (Kangas ja Sokka, 2015) ja laajemmin yhteiskunnassa (Jeannotte, 2003).

Lähteet

- Delanty, Gerard (2003) *Community*. Routledge: London.
- Eskelinen, Teppo & Lundbom, Pia (2022) Kansalaisyhteiskunnan ihanteet ja uhkakuvat. *Politiikasta* 11.12.2022 (politiikasta.fi)
- Falassi, Alessandro (1987) Festival: Definition and morphology. In Alessandro Falassi, (ed.), *Time out of time: Essays on the festival*, 1–10. Albuquerque, NM: University of New Mexico Press.
- Halonen, Katri (2014) Tapahtumajohtajasta yhteisömanageriksi. Teoksessa Luonila, Mervi (toim.) *Tapahtumakaupungin hyvät käytännöt. Keskustelua suomalaisista tapahtuma- ja festivaalikaupungeista* (s. 51–55). Sibelius-Akatemian selvityksiä ja raportteja 16. Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia.
- Hannerz, Ulf (1992) *Cultural Complexity. Studies in the Social Organization on Meaning*. New York: Columbia University Press.
- Hyvönen, Ari-Elmeri, Juntunen, Tapio, Mikkola, Harri, Käpylä, Juha, Gustafsberg, Harri, Nyman, Markku, Rättilä, Tiina, Virta, Sirpa & Liljeroos, Johanna (2019) Kokonaisresilienssi ja turvallisuus: tasot, prosessit ja arvioinnit. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 17/2019. (valtioneuvosto.fi)
- Jeannotte, M. Sharon (2003) Singing alone? The contribution of cultural capital to social cohesion and sustainable communities. *International Journal of Cultural Policy*, 9(1), 35–49.
- Jeannotte, M. Sharon & Duxbury, Nancy (2015) Advancing Knowledge through Grassroots Experiments: Connecting Culture and Sustainability. *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, 45(2), 84–99.
- Kangas, Anita (1999) Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet. Teoksessa Anita Kangas & Juha Virkki (toim.) *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*, 156–176. Jyväskylä: Sophi.
- Kangas, Anita, & Sokka, Sakarias (2015) Cultural access and activation: Civic participation in local sustainable communities. In book Svetlana Hristova, Milena Dragicevic, Šešić, & Nancy Duxbury (eds.) *Culture and Sustainability in European Cities: Imagining Europolis*, 141-153. Routledge. Routledge Studies in Culture and Sustainable Development.
- Kattilakoski, Mari (2022) *Kansalaisosallistumisen muutos maaseudun hyvinvointipalveluissa*. Dissertations in Social Sciences and Business Studies. Publications of the University of Eastern Finland.
- Kattilakoski, Mari, Korhonen, Seija & Kurikka, Päivi (2022) Maaseudun neljäs sektori – jotain uutta vai vanhaa? Teoksessa M. Tapio & A. Wevelsiep (toim.) *Kansalaiset, toimikaa! Kansalaistoiminta 2020-luvulla*. Sivistysliitto Kansalaisfoorumi.
- Kattilakoski, Mari & Rantamäki, Niina (2020) Hyvinvointia paikallistamassa – Maaseudun paikallisten hyvinvointijärjestelmien teoreettinen tulkintamalli. *Janus*, 28 (4), 374–391.

- Kestävä kaupunki [Sustainable city]. (2023) <https://kestavakaupunki.fi/etusivu>. Accessed 16th of March 2023.
- Kestävän kehityksen viikko – maaseutu edelläkävijänä -verkostohanke (2023) (maaseutupolitiikka.fi)
- Kumpulainen, Kaisu (2012) Kylätoiminta ja aktiivisen kylän tuottaminen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kumpulainen, Kaisu (2016) Kulttuuri elinvoimaisten maaseutuyhteisöjen rakentajana. Janus. Teemanumero 4/2016 Kestävä hyvinvointi ja eriarvoisuus.
- Kumpulainen, Kaisu (2018) Kylät tulevaisuuden paikallisyhteisöinä. Maaseudun Uusi Aika (26)2–3, 55–65. Maaseutupolitiikan antologian juhlanumero.
- Kumpulainen, Kaisu & Husu, Hanna-Mari (2020) Nuorten yhteiskunnallinen osallistaminen kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminnan kautta. Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2020 Vol 5/nro 1, 26–45.
- Kyrönviita, Mikko & Wallin, Antti (2022) Building a DIY skatepark and doing politics hands-on. City 26(4), 646–663.
- Luonila, Mervi (2016) Festivaalituotannon merkitysten verkosto ja johtaminen – Tapaustutkimuksia suomalaisista taidefestivaaleista. Studia Musica 70. Taideyliopiston Sibelius-Akatemia.
- Luonila, Mervi, Kumpulainen, Kaisu, Leppänen, Aino, Koskinen-Koivisto, Eerika, & Ruokolainen, Olli (2023) Community resilience and cultural sustainability in two Finnish urban neighbourhoods. *Frontiers in Political Science*, 5, Article 1213240.
- Luonila, Mervi, Ruusuvirta, Minna Renko, Vappu, Ruokolainen, Olli, Toivanen, Mia, Rausmaa, Salla, Haila, Katri, Korhonen, Satu, Hämäläinen, Mirja & Kilpi, Jenni (2020) Suomi 100 -juhlavuoden vaikutukset: osa 2. Teema: Osallistuminen ja osallisuus. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2020:12.
- Matthies, Aila-Leena (2013) Osallistuminen ja palvelut. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Niina Rantamäki (toim.) Hyvinvointitalkoot – Miten kuntalaisten osallistuminen tukee palveluita. Hyvinvointipalvelujen kehittäminen kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden pohjalta maaseudulla, 11–14. Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.
- Mäenpää, Pasi, Faehnle, Maija, Schulman, Harry (2016) Kaupunkiaktivismi, jakamistalous ja neljäs sektori. Teoksessa Bäcklund, Pia, Häkli, Jouni & Schulman, Harry (toim.) Kansalaiset kaupunkia kehittämässä (s. 239–259). Tampere: Tampere University Press.
- Mäenpää, Pasi, & Faehnle, Maija (2021) 4. sektori: Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Vastapaino.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö kulttuuripolitiikan strategia 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017/20.
- Rosanvallon, Pierre (2008) Vastademokratia: Poliitiikkaepäluulon aikakaudella. Tampere: Vastapaino.

- Ruuskanen, Petri, Jousilahti, Julia, Faehnle, Maija, Kuusikko, Kirsi, Kuittinen, Outi, Virtanen Johanna & Strömberg Lisbeth (2020) Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020-luvun Suomessa. Valtioneuvoston tutkimus- ja selvitystoiminnan julkaisuja. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Siisiäinen, Martti (2010) Osallistumisen ongelma. Kansalaisyhteiskunta, 1(1), 8–40.
- Siivonen, Katriina (2008) Saaristoidentiteetit merkkien virtoina: varsinais-suomalaisen arki ja aluekehitystyö globalisaation murroksessa. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Virolainen, Jutta (2015) Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset. Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämässätiö Cuporen verkkojulkaisu 26/2015.
- UNESCO (2012) Culture: a driver and an enabler of sustainable development Thematic Think Piece. UN System Task Team on the Post-15 UN Development Agenda. Accessed 10 September 2021.
- UNESCO (2016) Culture, Urban, Future. Global Report on Culture for Sustainable Urban Development. Accessed 10 September 2021.
- UNESCO (2021) Cities, Culture, Creativity: Leveraging Culture and Creativity for Sustainable Urban Development and Inclusive Growth
- Williams, Raymond (1982) The Sociology of Culture. Chicago: The University of Chicago Press.
- Woods, Orlando (2022) From roadman to royalties: Inter-representational value and the hypercapitalist impulses of grime. *Crime, media, culture*, 18(3), 412-429.